

УДК 378.147

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Шевченко В.М., к. н. з держ. упр.,
доцент, докторант кафедри педагогіки і психології
Університет імені Альфреда Нобеля

У статті представлений теоретичний аналіз понять інформаційної, аналітичної та інформаційно-аналітичної компетентностей, потрібних для підготовки фахівців різних профілів. На основі проведених досліджень позначені спільні точки зору у розумінні тотожності даних компетентностей, які виникають унаслідок відсутності єдиного бачення поняття «інформаційно-аналітична компетентність». Визначено поняття і сутність інформаційно-аналітичної компетентності як складової частини професійної підготовки фахівців з обліку та оподаткування.

Ключові слова: інформаційна компетентність, аналітична компетентність, інформаційно-аналітична компетентність, інформаційна діяльність, аналітична діяльність.

В статье представлен теоретический анализ понятий информационной, аналитической и информационно-аналитической компетентностей при подготовке специалистов различных профилей. На основе проведенных исследований обозначены общие точки зрения в понимании тождества данных компетенций, которые возникают вследствие отсутствия единого видения понятия «информационно-аналитическая компетентность». Определено понятие и сущность информационно-аналитической компетентности как составной части профессиональной подготовки специалистов по учету и налогообложению.

Ключевые слова: информационная компетентность, аналитическая компетентность, информационно-аналитическая компетентность, информационная деятельность, аналитическая деятельность.

Shevchenko V.M. INFORMATION-ANALYTICAL COMPETENCY AS COMPONENT OF THE PROFESSIONAL READINESS OF SPECIALISTS IN THE ACCOUNTING AND TAXATION

The paper presents a theoretical analysis of the concepts of information, analytical and information-analytical competency of the professional readiness of different professions. Based on the analysis identified general point of view to understand of these competences, which arise due to the lack of a common understanding of the concept of "information-analytical competency" are identified. Defined the concept and content of information-analytical competency as component of the professional readiness of specialists in the accounting and taxation.

Key words: information competency, analytical competency, information-analytical competency, information activity, analytical activity.

Постановка проблеми. Особливість ситуації на даному етапі розвитку суспільства обумовлена динамічністю наукової картини світу, тому сучасний фахівець змушений працювати в умовах швидкої зміни інформаційного середовища, в яких безпосередньо протікає його діяльність. У таких умовах інформаційно-аналітична компетентність відноситься до блоку ключових компетентностей сучасної людини. На базовому рівні вона отримується у процесі шкільної освіти та соціалізації, і у сукупності з іншими ключовими компетентностями виступає фактором успішної інтеграції людини у суспільство. Специфічна ж складова, яка необхідна для виконання професійної діяльності, формується у процесі професійної підготовки до конкретної спеціальності. Так специфічні особливості професійної діяльності фахівця з обліку і оподаткування потребують наявності у нього саме інформаційно-аналітичної компетентності.

Варто зазначити, що сучасний стан розвитку бухгалтерського обліку в Україні має ознаку інтегрування у загальний європейський простір, що будується на засадах наближення до світової теорії та практики. Аналіз стану професійної підготовки майбутніх фахівців з обліку та оподаткування дає підстави стверджувати, що він не повною мірою відповідає потребам вітчизняного ринку праці та ініціює переосмислення професійної підготовки нового покоління фахівців у цілому, що, у свою чергу, підтверджує соціально-педагогічну значущість та актуальність даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки до проблеми розвитку інформаційно-аналітичної компетентності різних спеціальностей прикута увага не тільки вітчизняних учених, але й учених зарубіжних країн. Зокрема у наукових працях І.В. Бабакової [1], О.С. Гайдамак [2], Т.М. Єлканової [3], С.А. Зайцевої [4],

О.В. Назначило [5], В.І. Омельченко [6], Н.Б. Стрекалової [7] та інших переконливо доведено, що успішність управлінської діяльності керівника значною мірою обумовлюється інформаційно-аналітичними навичками.

Певні аспекти інформаційно-аналітичної діяльності та інформаційно-аналітичної компетентності представлені у таких наукових працях:

- інформаційно-аналітична компетентність педагогів (Т.М. Єлканова [3], О.В. Назначило [5], А.М. Оробинський та ін.);

- інформаційно-аналітична компетентність майбутніх офіцерів-інженерів (В.І. Омельченко [6] та ін.);

- інформаційно-комунікаційні технології у професійній діяльності педагогів (В.О. Ільганаєва [8], Л.Ф. Панченко [9] та ін.);

- методологія і теорія інформаційно-аналітичної діяльності (І.Н. Кузнецов [10], Н.І. Рижова [11], В.І. Фомін [12], Н.А. Сляднева та ін.);

- інформаційно-аналітична діяльність керівників професійно-технічних навчальних закладів (Л.М. Петренко [13], В.В. Ягупов [14] та ін.);

- інформаційно-аналітична культура майбутніх фахівців (С.А. Муликова, Г.А. Джумєкєнова, І.В. Сєдова [15]);

- інформаційно-аналітична компетентність педагогічних працівників у системі професійно-технічної освіти (Т.В. Волкова [16] та ін.).

Постановка завдання. Враховуючи вищезазначене, дослідження поняття «інформаційно-аналітична компетентність» як складової частини професійної підготовки майбутніх фахівців з обліку і оподаткування зумовлене кількома факторами:

- глобальною інформатизацією суспільства;

- збільшенням обсягів інформації, її форм, видів і засобів обробки;

- високими вимогами до сучасного фахівця з бухгалтерського обліку;

- необхідністю навчання впродовж життя.

Недостатнє вивчення проблеми, її актуальність зумовили вибір теми статті, мета якої полягає у розкритті поняття та сутності інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування як складової частини їх професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах розвитку інформаційного та інноваційного суспільства необхідні фахівці, здатні до широкого застосування інформаційних технологій у всіх сферах професійної діяльності, а володіння інформаційно-аналітичними нави-

чками є необхідною умовою життя в інформаційному суспільстві. Жодні заходи чи дії, що відбуваються в організації, неможливо реалізувати без інформації. Тож в умовах інформатизації інформаційно-аналітичну компетентність слід включати у структуру професійної компетентності фахівця будь-якого профілю [17].

Дослідження наукових джерел свідчать про відсутність єдиного погляду на поняття «**інформаційно-аналітична компетентність**», а вивчення характеристик професійної діяльності фахівців різних професій говорить про те, що перевага інформаційній або аналітичній компетентності залежить від особливостей їх професійної діяльності. На сьогодні існують три варіанти позиції, в яких виявляються інформаційна і аналітична компоненти стосовно один до одного.

1. Інформаційна та/або аналітична складова синтезуються у специфічну компетентність.

Багатоаспектність поняття інформаційної компетентності дослідники пов'язують з феноменом інформаційного суспільства, з технологічною революцією, з появою і поширенням електронно-комунікаційних технологій. Так, наприклад, В.Ю. Биков та О.В. Овчарук виокремлюють інформаційно-комунікаційну компетентність; Є.О. Лодатко – інформаційно-технологічну, а К.В. Коробкова – інформаційно-комп'ютерну компетентність [18; 19; 20].

У сучасному науковому дискурсі співіснують споріднені терміни, а саме: «медіакомпетентність», «медіаграмотність», «інформаційна культура фахівця», зміст яких у багатьох випадках ототожнюється.

2. Інформаційний і аналітичний компоненти підготовки розглядаються як самостійні, відокремлені компетентності.

Актуальним прикладом такого погляду може бути думка О.І. Миронової, яка у своїх дослідженнях виокремлює саме *інформаційну компетентність* при підготовці студентів та визначає її як здатність ефективно виконувати інформаційну діяльність (при вирішенні професійних завдань, навчанні, у повсякденному житті) з використанням інформаційно-комп'ютерних технологій, що передбачає володіння інформаційною компетенцією і сформованою готовністю (містить і особистісні якості) до вирішення відповідних завдань з урахуванням набутого досвіду, з можливістю самостійної організації власної діяльності, із здійсненням самоконтролю і усвідомленням особистої ролі при їх реалізації і можливих наслідків здійснення [21, с. 169]. На думку дослід-

ниці, формування інформаційної компетентності передбачає розвиток у майбутніх фахівців таких здібностей як:

- знання понять, пов'язаних з інформацією, особливостей відповідних процесів, основою яких вона постає й інформаційно-комунікаційних засобів її обробки;
- вибір оптимальних шляхів вирішення завдань (та їх безпосереднє рішення), об'єктом в яких виникає інформація;
- володіння методами і способами, які дозволять здійснювати пошук, збір, оцінку, перетворення, обробку, аналіз, подання, зберігання, поширення інформації та підвищення якості реалізації цих дій відповідно до набутого досвіду;
- самостійна організація власної інформаційної діяльності і реалізація самоконтролю при її здійсненні [21, с. 170].

Н.В. Баловсяк у своїх працях щодо підготовки майбутніх економістів також виокремлює інформаційну компетентність та її складові, а саме:

- інформаційну, яка визначає здатність ефективною роботою з інформацією у різних формах її подання;
- комп'ютерну або комп'ютерно-технологічну, яка визначає вміння і навички по роботі з сучасною комп'ютерною технікою та програмним забезпеченням;
- процесуально-діяльну, яка визначає здатність застосовувати сучасні засоби інформаційно-комп'ютерних технологій для роботи з інформаційними ресурсами та рішенням різних завдань [22, с. 227-256].

Цікавою є думка І.Г. Кислої, яка до складових *інформаційної компетентності*, крім інформаційно-пошукової, інформаційно-комунікаційної, інформаційно-оцінної, інформаційно-екологічної, інформаційно-операційної, інформаційно-етичної та інформаційно-правової включила інформаційно-аналітичну, визначаючи її як вміння аналізувати будь-які вчинки, ситуації [23, с. 111-112].

Безумовно, це свідчить про зв'язок між інформаційною й аналітичною складовою професійної компетентності фахівців незалежно від того, як відносяться ці компоненти одна до одної.

Проте, на нашу думку, тлумачення поняття інформаційної компетентності не у повній мірі відображає специфіку професійної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування. Беручи до уваги те, що крім систематизації, накопичення та узагальнення інформації, такий фахівець має складати фінансову звітність та звітні калькуляції собівартості продукції, брати участь у проведенні економічного аналізу господарської діяльності підприємства тощо [24]. Тобто стає очевидним, що від

такого фахівця вимагається не тільки здатність виконувати інформаційну діяльність, а й уміння якісно аналізувати її, бачити тенденції та інтерпретувати отримані показники. Це говорить про необхідність доповнення інформаційної компетентності аналітичною складовою.

Водночас вивчення характеристик професійної діяльності фахівців різних професій свідчить про те, що перевага інформаційної або аналітичної компетентності залежить від особливостей їх професійної діяльності.

Так І.А. Абрамова говорить про необхідність формування при підготовці студентів інженерного факультету аграрного профілю саме *аналітичної компетентності* та визначає її як складову їх професійної компетентності, яка базується на самоактуалізації аналітичної діяльності, що відображає рівень підготовленості випускника до виконання аналітичної діяльності на сільськогосподарських підприємствах [25].

На думку Л.П. Половенко результатом формування аналітичної компетентності спеціаліста економічної кібернетики має стати екстра функціональне забезпечення аналітичних функцій, які виражені в його готовності й здатності до аналітичної діяльності, а також як набір особистих якостей фахівця, необхідних для адаптації та ефективного управлінської діяльності [26].

Для майбутніх учителів Г.С. Саволайнен також виокремлює *аналітичну компетентність* і трактує її як систему знань в області педагогічного аналізу й аналітичної діяльності; усвідомленні їх значущості в освітньому процесі, володінні методами і прийомами педагогічного аналізу та наявності позитивного досвіду такої діяльності і навчання учнів елементам аналізу в освітньому процесі [27, с. 98].

Підсумовуючи зазначимо, що спільним у розкритті сутності аналітичної компетентності є виконання аналітичної діяльності у складі певної професійної компетентності (або інженера, або економіста-кібернетика, або педагога тощо).

Однак професійна діяльність майбутніх фахівців з обліку та оподаткування пов'язана не просто з аналізом, а саме з аналізом певної інформації. Тож для таких фахівців доречним було б розглядати діяльність у поєднанні інформаційного та аналітичного компонентів, тобто як *інформаційно-аналітичну*, для виконання якої у майбутніх фахівців має бути сформована й відповідна *інформаційно-аналітична компетентність*.

3. Інформаційна та аналітична складова розглядається як єдина компетентність.

Даного підходу дотримуються багато науковців. У психолого-педагогічній літературі існує кілька варіантів визначення сутності «єдиної» (тобто інформаційно-аналітичної) компетентності фахівців різних профілів.

Так, наприклад, О.В. Назначило розглядає *інформаційно-аналітичну компетентність* викладача як інтегровану характеристику особистості, яка відображає його готовність і здатність ефективно здійснювати пошук, збір, аналіз, обробку інформації і продуктивно використовувати її у процесі розв'язання професійних завдань [5].

В.І. Омельченко *інформаційно-аналітичну компетентність* офіцерів-інженерів визначає як готовність і здатність використовувати свій потенціал (знання, уміння, досвід і особистісні якості) для ефективного здійснення професійної інформаційно-аналітичної діяльності, спрямованої на розв'язання військово-інженерних завдань танко-технічного забезпечення підрозділів і військових частин на основі мотивованого і обґрунтованого використання засобів ІКТ [6].

Н.І. Рижова та В.І. Фомін, досліджуючи професійну компетентність спеціалістів економічного профілю, визначають *інформаційно-аналітичну компетентність* її частиною, яку слід тлумачити як готовність до розв'язання професійних завдань у соціально-економічній сфері за допомогою інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ) на основі семантичної обробки інформації в умовах інформаційного середовища, яке швидко змінюється [11].

В.В. Ягупов *інформаційно-аналітичну компетентність* керівника ПТНЗ трактує як певний рівень його знань, навичок, умінь і здатностей, що дозволяє оперативно орієнтуватись в інформаційному просторі, приймати участь у його формуванні, а також це особистий досвід керівника ПТНЗ у сфері пошуку, оцінювання, використання, збереження, аналізу, оформлення та передачі різноманітної інформації за допомогою різних засобів управлінської діяльності [14].

О.С. Гайдамак *інформаційно-аналітичну компетентність* майбутнього магістра фізико-математичної освіти розуміє як готовність до розв'язання професійно-педагогічних завдань за допомогою інформаційно-комунікативних технологій на основі семантичної обробки інформації в умовах швидких змін інформаційного середовища. На думку науковця, інформаційно-аналітична компетентність пронизує всі інші види компетентності у складі професійної (у силу фундаментальності поняття «інформація» і «аналіз») і є умовою їх удосконалення, спрямованої на самостійне опанування професійною майстерністю, передумовою роз-

витку науково-дослідної діяльності, містить у собі механізми, що дозволяють ефективно розв'язувати професійно-педагогічні завдання, спираючись на використання інформаційно-комунікативних технологій і семантичну обробку інформації [2, с. 35].

Все вищепредставлене підкреслює відсутність єдиного бачення дослідників щодо сутності інформаційно-аналітичної компетентності. Проте, можна виокремити й спільні риси – це готовність фахівців до розв'язання професійних завдань спираючись на використання інформаційно-комунікативних технологій і семантичну обробку інформації, у результаті чого розрізнені дані опрацьовуються, аналізуються та продуктивно використовуються.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Таким чином, проведений аналіз результатів науково-педагогічних досліджень сучасних науковців дозволив нам розкрити поняття та сутність інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування як складової частини їх професійної підготовки.

Визначено, що на сьогодні існують три варіанти позиції, в яких виявляються інформаційна і аналітична компоненти компетентності стосовно один до одного. На підставі аналізу підходів до співвідношення зазначених складових ми прийшли до висновку, що компетентність для таких фахівців слід розглядати у поєднанні інформаційного та аналітичного компонентів, тобто як інформаційно-аналітичну.

Інформаційно-аналітична компетентність майбутніх фахівців з обліку та оподаткування – це інтегративна характеристика особистості, яка відображає його готовність і здатність ефективно розв'язувати професійні завдання з використанням інформаційно-комунікативних технологій на основі семантичної обробки специфічної інформації (її систематизації, накопичення та узагальнення), у результаті чого розрізнені дані перетворюються на закінчену аналітичну продукцію (фінансову звітність, звітні калькуляції собівартості продукції, економічний аналіз господарської діяльності підприємства тощо).

Перспективи подальших досліджень щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування бачимо у детальному дослідженні структури та складових зазначеної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабакова І.В. Развитие профессиональной компетентности специалистов информационно-аналитических служб : автореф. дис. на соискание ученой степени канд.

- психол. Наук : 19.00.13 / И.В. Бабакова ; Федеральное гос. образовательное учреждение высшего проф. образования «Российская академия государственной службы при Президенте Российской Федерации». – М., 2010. – 24 с.
2. Гайдамак Е.С. Развитие информационно-аналитической компетентности будущего магистра физико-математического образования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Е.С. Гайдамак ; Омский гос. пед. ун-т. – Омск, 2006. – 214 с.
3. Елканова Т.М. Формирование информационно-аналитической компетентности в структуре общегуманитарного базиса образования / Т.М. Елканова // Высшее образование сегодня. 2009. – № 12. – С. 53–57.
4. Зайцева С.А. Система формирования информационной и коммуникационной компетентности будущих учителей начальных классов в педагогическом вузе : автореф. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : 13.00.08 / С.А. Зайцева ; Шуйский гос. пед. ун-т. – Шуя, 2011. – 41 с.
5. Назначило Е.В. Развитие информационно-аналитической компетентности преподавателя в процессе непрерывного педагогического образования : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Е.В. Назначило ; Магнитогорский гос. ун-т. – Магнитогорск, 2003. – 193 с.
6. Омельченко В.И. Развитие информационно-аналитической компетентности будущего офицера-инженера в условиях сметанного обучения информатике : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.08 / В.И. Омельченко ; Челябинский гос. пед. ун-т. – Челябинск, 2011 – 26 с.
7. Стрекалова Н.Б. Средовой подход как фактор формирования информационно-коммуникационной компетентности студентов гуманитарных специальностей : [монография] / Н.Б. Стрекалова. – Тольятти, 2011. – 224 с.
8. Льганасва В.О. Информация та знання в інформаційно-комунікаційних процесах / В.О. Льганасва // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. – 2011. – № 3. – С. 149–152.
9. Панченко Л.Ф. Теоретико-методологічні засади розвитку інформаційно-освітнього середовища університету : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : 13.00.10 / Л.Ф. Панченко ; Луганський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2011. – 46 с.
10. Кузнецов И.Н. Учебник по информационно-аналитической работе / И.Н. Кузнецов. – М. : Яуза, 2001. – 320 с.
11. Рыжова Н.И. Структура информационно-аналитической компетентности специалиста экономического профиля на основе модели развития содержания обучения / Н.И. Рыжова, В.И. Фомин // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. – 2009. – № 4(2). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ssc.smr.ru/media/journals/izvestia/2009/2009_4_358_361.pdf.
12. Фомин В.И. Развитие содержания подготовки к информационно-аналитической деятельности на основе семиотического подхода : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : 13.00.02 / В.И. Фомин ; Ин-т содержания и методов обучения РАО. – М., 2009. – 51 с.
13. Петренко Л.М. Теорія і практика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів : [монографія] / Л.М. Петренко. – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2013. – 456 с.
14. Ягупов В.В. Методологія діагностування інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійних навчальних закладів / В.В. Ягупов // Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова: зб. наук. праць. Серія № 5: Пед. науки: перспективи та реалії. / за ред. Д.Е. Кільдерова. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – С. 274–279.
15. Седова И.В. Формирование основ информационной-аналитической культуры бакалавров экономики в вузе : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.08 / И.В. Седова. – Москва, 2012. – 23 с.
16. Волкова Т.В. Методичні підходи до формування інформаційно-аналітичного середовища управлінської діяльності ПТНЗ / Т.В. Волкова // Професійно-технічна освіта. – 2010. – №2. – С. 14-19.
17. Кіптенко В.К. Менеджмент туризму : [підручник] / В.К. Кіптенко. – К. : Знання, 2010. – 502 с.
18. Формування інформаційно-комунікаційних компетентностей у контексті у контексті євроінтеграційних процесів створення інформаційного освітнього простору : [посібник] / Під заг. ред. В.Ю. Биков, О.В. Овчарук. – К. : Атіка, 2014. – 212 с.
19. Лодатко Є.О. Інформаційно-технологічна компетентність як основа підготовки майбутніх інженерів-педагогів до розвитку технічної творчості учнів / Є.О. Лодатко // Молодь і ринок. – 2015. – № 7. – С. 13-16. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_7_4
20. Коробкова К.В. Формирование информационно-компьютерной компетентности будущих учителей в процессе профессиональной подготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / К.В. Коробкова. – Магнитогорск, 2012. – 190 с.
21. Миронова О.І. Формування інформаційної компетентності студентів як умова ефективного здійснення інформаційної діяльності / О.І. Миронова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 17 (204).
22. Баловсяк Н.В. Формування інформаційної компетентності майбутнього економіста у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н.В. Баловсяк ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. К., 2006. 334 с.
23. Кисла І.Г. Підходи до формування інформаційної компетентності вчителя загальноосвітнього навчального закладу / І.Г. Кисла // Інформаційні технології в освіті. – 2008. – № 2.
24. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 1 «Професії працівників, які є загальними для всіх видів економічної діяльності». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.golovbukh.ua/regulations/1521/8453/8454/468492>.
25. Абрамова И.А. Формирование аналитической компетентности студентов инженерных факультетов вузов аграрного профиля на основе средств и методов информатики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / И.А. Абрамова. – М. : РГБ, 2007. – 179 с.
26. Половенко Л.П. Аналітична компетентність – ключовий складник професійної компетентності майбутніх фахівців з економічної кібернетики / Л.П. Половенко // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія: щоквартальний науково-практичний журнал. – 2012. – № 1. – С. 81-90.
27. Саволайнен Г.С. Формирование социокультурной компетентности студентов – будущих учителей в образовательном процессе вуза / Г.С. Саволайнен. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.library.krasu.ru/ft/ft_articles/0103668.pdf.